

ИСТОРИЧЕСКА ДЕМОГРАФИЯ

Население, Том 36, Книжка 2, декември 2018, 247-259

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

ПОСЕЛИЩНАТА ЕТНИЧЕСКА СТРУКТУРА И МЕТОСИТЕ НА РИЛСКИЯ Манастир (НА ПРИМЕРА НА ГАБРОВО И НЕВРОКОП)

Жана ПЕНЧЕВА

Югозападен университет „Неофит Рилски“

БЪЛГАРИЯ, гр. Благоевград, 2700, ул. „Иван Михайлов“, 66

✉ jeana@abv.bg

Резюме: В статията се проследява влиянието на поселищната етническа структура върху процеса, свързан с отказа за приемане на таксидиоти (духовници) на Рилския манастир и закриването на метосите му в българските селища. Разгледани са два центъра – Габрово и Неврокоп, характеризирайки различна етническа структура – Габрово е чисто българско селище, а Неврокоп е със смесено население. Анализира се интензивността на процесите и влиянието на отделните етноси със своите икономически и политически възможности за постигане на желаните от тях резултати.

Ключови думи: историческа демография; Българско възраждане; миграции; монаси; манастири; Османска империя.

Статията да се цитира по следния начин:

Пенчева, Ж. (2018). Поселищната етническа структура и метосите на Рилския манастир (на примера на Габрово и Неврокоп). *Население*, 2, 247-259. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© Ж. Пенчева, 2018

Статията е постъпила през март 2018

Приета за публикуване през юни 2018

Публикувана онлайн през декември 2018

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

HISTORICAL DEMOGRAPHY

Nasselenie Review, Volume 36, Number 2, December 2018, 247-259
ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)
<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

THE SETTLEMENT ETHNICITY STRUCTURE AND THE CONVENTS OF THE RILA MONASTERY (THE EXAMPLE OF GABROVO AND NEVROKOP)

Zhana PENCHEVA

South-West University "Neofit Rilsky"

BULGARIA, Blagoevgrad 2700, St. Ivan Mihaylov, 66

✉ jeana@abv.bg

Abstract: *The paper analyzes the impact ethnicity structure of on the process of refusal to accept monks of the Rila Monastery and the closure of its convents in the Bulgarian settlements. Two urban centers are under consideration – Gabrovo and Nevrokop, characterized by a different ethnicity structure. Gabrovo is a purely Bulgarian settlement and Nevrokop has a mixed population. The authoress analyzes the intensity of the processes and the influence of the different ethnic groups with their economic and political possibilities to achieve the desired results.*

Keywords: Historical Demography; Bulgarian Revival; migrations; monks; monasteries; Ottoman Empire.

This article can be cited as follows:

Pencheva, Zh. (2018). Poselishnata etnicheska struktura i metosite na Rilskiya manastir (na primera na Gabrovo i Nevrokop). [The settlement ethnicity structure and the convents of the Rila Monastery (the example of Gabrovo and Nevrokop)]. *Nasselenie Review*, 2, 247-259]. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian).

© Zh. Pencheva, 2018

Submitted – March 2018

Revised – June 2018

Published – December 2018

The author has read and approved the final manuscript.

През първата половина на 60-те години на XIX век, след Великденската акция в Цариград (3 април 1860 г.), започва движение за отказ на българите от Цариградската патриаршия в българското етническо пространство. Част от тази борба е свързана с изгонването на таксидиотите и закриването на метосите на Йерусалимските и Светогорските манастири, поради тяхната принадлежност към Цариградската патриаршия. Тази борба засяга и духовниците на Рилския манастир. Това се дължи на политиката на светата обител през разглеждания период, която проявява колебания по отношение на борбата за църковна самостоятелност.

В тази статия се анализира движението на българите в два основни центровете – Габрово и Неврокоп (дн. Гоце Делчев). Резултатът от тази борба е отзоваването на таксидиотите и закриването на метосите на Рилския манастир. В основата на изгонването на духовниците в Габрово е българската община. Нейните аргументи са изложени в писмата на последния рилски таксидиот – йеромонах Касиян. В Неврокоп отстраняването на духовник Христофор е свързано с острата реакция на представителите на Цариградската патриаршия и конкретно на драмския митрополит Агатангел срещу присъствието на рилските духовници. През разглеждания период движението за самостоятелна българска църква навлиза в решителен етап и това се отразява и по отношение на свързания с Цариградската патриаршия Рилски манастир. Предложените документи показват, че българите в тези селища не могат да разчитат на подкрепата на светата обител, а същевременно се лишават от високообразовани и догматично подготвени представители на българската интелигенция. Независимо от подбудите и действията в Габрово и Неврокоп, резултатът е еднакъв – и в двете селища са отзовани таксидиотите и са закрити метосите на манастира.

Обикновено в българската историография се разглеждат конкретните действия и е прието те да се свързват преди всичко с църковната борба. В настоящата статия се проследява въздействието на характерните за двете селища етническа структура върху развитието на посочените по-горе процеси.

Габрово през Възраждането е етнически чисто българско селище. Според пътешествениците през първата половина на XIX век в него има 1000 християнски къщи, а през 1862 г. – 1000–1100 къщи. Според османската статистика, през 1869 г. броят на домакинствата са се увеличили и в селището има 1367 християнски къщи с население от близо 7000 души. И при първото преброяване в Княжество България през 1879 г. резултатите показват увеличаване на българското население на 7958 жители (Цончев 1996: 22–26, 256–257). Френски 1981: 245) От това става ясно, че за града е характерно постепенно увеличаване на българското население, което участва активно в борбата за църковна самостоятелност. В Габрово и околията почти липса мюсюлманско население – до 1876 г. в цялата каза броят на мюсюлманските домакинства е изключително малък – 25, а през 1879 г. мюсюлманите са само 14 жители. Анализът на етническата структура налага извода, че в града и околните селища няма пречки за развитие на основните възрожденски процеси.

В Габрово още през втората половина на XVIII век Рилският манастир разполага със свой метох и редовно изпраща таксидиоти, които са и едни от първите учители в килийните училища. Метохът е локализиран в центъра на сели-

щето до църквата „Успение Богородично“. И през първата половина на XIX век той се ползва с авторитет и доверие сред габровското общество (Цончев 1929: 352). За това говори и дългото пребиваване на духовник Силвестър в метоха – близо 19 години (1850–1969 г.) (АРМ, № 850, 853).

Закриването на метосите е част от църковната борба на българите. Началото на репресивните действия се поставя с показното изгонване на ватопедския духовник Григорий от Габрово в началото на 60^{-те} години на XIX век, което е широко коментирано събитие сред българското общество (Цончев 1929: 355; Инджова 2013: 215–216, 220–221). Възрожденският печат задълбочено отразява и показва тези действия на Габровската община, които се възприемат като модел за отстраняване на нежеланите гръцки таксидиоти в българските земи. За тези действия историографията разполага с многобройни примери.

Остротата на борбата и решенията на Габровската община са продиктувани единствено от отношението на българите към Рилския манастир. В писмата на последния рилски таксидиот до манастира Касиян може да се проследи механизмът на изземане на функциите на рилските духовници. Една от мерките на габровската община е налагане на висока такса за таксид. След скъсване на взаимоотношенията на българите с Цариградската патриаршия, таксата за таксид се заплаща на съответните общини. В тази насока в писмо от Габрово духовник Касиян (10.XII.1869 г.) пише до игумена на Рилския манастир, че Габровската община е определила таксата за таксида в размер на 1500 гр., която е доста висока. Същевременно тя иска да се заплати такса за предишните три години, когато представител на манастира в града е йеромонах Силвестрий (АРМ № 306, № 307; Пенчева 2017). В запазените писма ясно е показано изземването на част от религиозните функции и особено на тайнството „изповед“ от страна на таксидиотите и натоварването на свещениците с това задължение. Част от ритуалите, какъвто е водосвета, също стават прерогатив на свещениците. В писмата се наблюдава борбата между „стари“ и „млади“ по отношение на таксидиотите. „Старите“ предлагат действия, с които манастирът да запази своя метох и авторитет, а „младите“ търсят тяхното отстраняване. В кореспонденцията на Габровската община с манастирското ръководство са формулирани задачите по преустройството на манастирите и на монашеството, за да отговорят на съвременните изисквания на българското общество, „за да имат благодарност“ от възрожденските българи. Изискванията включват по-високо професионално образование на българския клир, излъчване на способни учители и издаване на полезни книги. Габровци смятат, че изпълнявайки тези изисквания манастирите ще запазят водещата си роля сред българското общество.

В крайна сметка са предприети радикални мерки и се стига до изгонването на духовник Касиян. Сведения за това намираме в едно остро писмо на Габровската община от 12.VI.1870 г. до преподобните отци (АРМ № 854; Цончев 1929: 354). Ще си позволя да цитирам това писмо, защото с него завършва дейността на рилските таксидиоти в Габрово:

„Вам ви е вече паднато ги въобще сичките манастири. А Вашият в особености Не отговаряте Никак на съвременните нужди на народа: А Само събират пожертвования които употребяват Бог Знаеш за какво!! Разберете прочие, че секиму очите се отвориха. Затова Никому Вече не са прости вашите постъпки.